

7. Кошонько Г.А. Психолого-педагогічний супровід професійного становлення майбутнього психолога. Розвиток особистості в освітньому процесі: психодіагностика, психопрофілактика, психокорекція та формування: зб. матеріалів регіон. наук.-практ. конф. (22–23 січня 2015 р.) / за наук. ред. М.І. Томчука. Вінниця: ВІНДРУК, 2015. С. 69–73.

8. Кринчик Е.П. К проблеме психологического сопровождения профессионального становления студентов-психологов. Вестник Мос-

ковского ун-та. Серия 14. Психология. 2005. № 2. С. 51–59.

9. Радчук Г.К. Аксіопсихологія вищої школи. Монографія. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. Видання друге, розширене і перероблене. 380 с.

10. Шалина Е.М. Формирование личностной готовности учащихся к профессиональному выбору и профессиональному обучению: На примере педагогического лицея: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. М., 2003. 203 с.

УДК 159.922+37.015.3

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАСВОЄННЯ СТАРШИМИ ДОШКІЛЬНИКАМИ ВИСЛОВЛЮВАННЯ-ТЕКСТУ

Дем'яненко С.Д., к. пед. н.,
доцент кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

У статті проаналізовано психолого-педагогічні аспекти підведення дітей старшого дошкільного віку до розуміння мовленнєвого поняття «висловлювання-текст» й засвоєння його істотних ознак на основі формування знань про композиційну структуру творів художньої літератури.

Ключові слова: висловлювання-текст, мовне поняття, мовні одиниці, композиційна структура художнього літературного твору, діти старшого дошкільного віку.

В статье проанализированы психолого-педагогические аспекты подведения детей старшего дошкольного возраста к пониманию речевого понятия «высказывание-текст» и усвоения его существенных признаков на основе формирования знаний о композиционной структуре произведений художественной литературы.

Ключевые слова: высказывание-текст, языковое понятие, языковые единицы, композиционная структура художественного литературного произведения, дети старшего дошкольного возраста.

Demianenko S.D. PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS UNDERSTANDING OF THE CHILDREN OF THE SENIOR PRESCHOOL AGE UTTERANCE-TEXT

The article analyzes the psychological and pedagogical aspects of bringing the children of the senior preschool age to the understanding of the speech concept of the utterance and text and the assimilation of its essential features on the basis of the formation of knowledge about the compositional structure of works of fiction.

Key words: utterance-text, linguistic concept, linguistic units, compositional structure of literary works, children of senior preschool age.

Постановка проблеми. Одна з найважливіших складових частин формування особистості дітей дошкільного віку є розвиток їхнього мовлення. На мовленнєве зростання старших дошкільників, підготовку до навчання в школі вирішальний вплив має навчання грамоти. Актуальність цієї роботи визначається реформуванням освіти в Україні, введенням обов'язкової дошкільної освіти з п'яти років, наступності та перспективності в роботі двох ланок освіти – дошкільної та початкової й сучасними вимогами до мовленнєвого розвитку дітей. Як свідчать численні психолого-педагогічні дослідження вчених та практичний досвід роботи дошкільних закладів, у ді-

тей 4–6 років з'являється інтерес до букв, звуків, слів, текстів казок, оповідань тощо. Незалежно від того, навчаємо ми їх читати чи ні, дошкільники самостійно починають засвоювати звуки, окремі букви, намагаються скласти перші слова, висловлювати свої судження про висловлювання-текст, речення, слово, склад, звук, букву. Такі дії дітей відбуваються на основі розвитку їхнього усного мовлення звукової культури мовлення, словникової роботи, формування граматично правильного мовлення, навчання розповідання. Важливе значення також має здатність дітей спостерігати за мовним матеріалом, розвиток їх пізнавальної діяльності, мислення, уваги до матерії мови.

У навчанні елементів грамоти старших дошкільників на основі усного мовлення важливе місце займає рівень їхньої мовленнєвої компетенції, яка включає здатність об'єктивувати одиниці мови (звук, слово, склад, речення, висловлювання-текст) та піддавати рефлексії власні мовленнєві висловлювання. Ми вважаємо, що неусвідомлене володіння мовними поняттями (на рівні імпліцитних знань) перешкоджатиме розвиткові пізнавальних умінь – аналізувати, зіставляти, узагальнювати, класифікувати, абстрагувати, тобто виконувати розумові дії, оперуючи мовленнєвим матеріалом. Варто зауважити, що особливо складно зрозуміти дітям старшого дошкільного віку таке поняття, як висловлювання-текст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мовлення дітей дошкільного віку завжди було предметом дослідження багатьох поколінь учених – представників різних наук. Із психолого-педагогічних джерел відомо, що вивченню проблеми мовно-мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку приділяється велика увага, зокрема, таким її аспектам, як: закономірність розвитку мовлення (Т. Ахутіна, А. Богуш, П. Блонський, О. Запорожець, В. Кудрявцев, А. Маркова, Д. Ніколенко, О. Раєвський, Ф. Сохін, Т. Ушакова, Л. Федоренко), опанування метамови (Г. Белякова, Д. Ельконін, Л. Журова, М. Зарандія, І. Карабаєва, С. Карпова, Т. Тульвісте та ін.), особливості мовлення та мовна компетентність (Л. Булаховський, О. Гвоздев, І. Горелов, Г. Доброва, К. Крутій, Є. Кубрякова, Т. Ладиженська, М. Русакова, К. Седов, С. Цейтлін та ін.), психолінгвістика дитячого мовлення (Л. Виготський, Л. Засекіна, Л. Калмикова, О. Леонтьєв, О. Лурія, М. Жинкін, Т. Ушакова та ін.). Проблему розвитку в дітей 5–7 років мовних понять вивчали А. Богуш, М. Вашуленко, С. Жуйков, Н. Зеленко, Л. Калмикова, М. Львов, Н. Орланова, К. Прищепа, О. Савченко, Г. Фомічова, О. Хорошковська та інші науковці; про здатність дітей у 4–5 років усвідомлювати мовні явища за умови застосування спеціальних технологій стверджують П. Гальперін, В. Давидов, Д. Ельконін, Л. Журова, Н. Зарандія, О. Леонтьєв, О. Лурія, Д. Ніколенко та ін. Сучасні педагоги і методисти мовно-мовленнєве зростання дітей вбачають у процесі навчання грамоти (А. Богуш, Л. Журова, Н. Варенцова, М. Вашуленко, Л. Невська, Н. Скрипченко, К. Стрюк та ін.). Проблему використання творів художньої літератури у навчально-виховній роботі з дітьми та ознайомлення їх із композиційною будовою у своїх дослідженнях вивчали педагоги та психологи Н. Бибко, А. Богуш,

І. Волков, Н. Панченко, В. Сухомлинський, Л. Тимофеев, М. Храпченко та ін.

Термін «поняття» розглядаємо як логічно оформлену думку про предмет чи явище, в якій зазначені його істотні ознаки [10]. Психологами доведено, що діти дошкільного віку за певних умов здатні засвоювати ознаки мовленнєвих понять «звук, «слово, речення», «текст». О. Леонтьєв стверджував, що джерелом усіх понять є чуттєвий досвід людини, тобто її відчуття й сприйняття, її уявлення про предмети і явища навколишньої дійсності. Він може служити нібито зовнішньою опорою внутрішніх дій, із допомогою яких усвідомлюються істотні риси певних мовних об'єктів та їх відношень [8].

Текстом (від лат. textum – тканина, зв'язок, побудова) називається об'єднана змістовним зв'язком, послідовність знакових одиниць, основними властивостями якої є зв'язність і цілісність. Текст – це продукт, результат мовленнєвої діяльності, синонім термінів висловлення і зв'язна мова; він має тему задуму, порівнянну закінченість, синтаксичну, композиційну й логічну внутрішню структуру (Т. Ладиженська, Л. Лосева, Л. Доблаєв, Л. Величко). Рівень тексту вважається найвищим ярусом мовної системи. Тема тексту охоплює всі його частини. Оскільки висловлювання створюється з певною комунікативною метою, в ньому має бути основна думка. Другою з основних вимог тексту є змістовний зв'язок між реченнями, а також їхня послідовність у викладі змісту. Неодмінною умовою тексту є завершеність. Кінцевий його компонент мусить сигналізувати про те, що тема вичерпана. Власне будова художнього твору, наприклад, казки чи оповідання, детермінує його цілісність, синтаксичну, композиційну та логічну внутрішню будову, завершеність і єдність. Композиція тексту втілює систему поєднання усіх його елементів (початок (зачин), основна частина, закінчення). Композиційна будова твору залежить від аналізу тексту як засобу комунікації, його розуміння й текстотворення. В усному мовленні логічна зв'язність дає змогу створити текст, оптимальний для усного сприйняття. При цьому зв'язність тексту може бути оформлена двома видами засобів: зовнішніми і внутрішніми. Зовнішні засоби когезії мають формальні показники (граматичні і лексичні засоби), однак домінують внутрішні семантичні засоби зв'язності. Внутрішній зв'язок базується на спільності предмета опису, що є тим «стрижнем», проходить через весь текст і ніби «стягує» всі його частини в єдине ціле [10].

Т. Ладиженська вважає, що до 6–7 років у дітей формується готовність до оволодіння зв'язним мовленням, тобто уміння складати текст. Авторка уточнює значення термінів «зв'язне мовлення», «висловлювання», «текст», які методисти вживають як синонімічні назви. Вчена розглядає зв'язне мовлення з погляду таких притаманних йому характеристик, як функції, види, форми (функціонально-сміслові, функціонально-стилістичні і композиційні) [7].

П. Гальперін підкреслює багатоаспектність поняття «текст» і виділяє в ньому провідні ознаки: «Текст – це твір мовно-творчого процесу, якому притаманні завершеність, об'єктивована у вигляді письмового документа, літературно обробленого відповідно до типу цього документа; твір, який складається з назви (заголовка) і низки особливих одиниць (надфразових едностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, який має певну цілеспрямованість і прагматичну установку» [4, с. 14–15].

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в обґрунтуванні необхідності формування знань про композиційну структуру художніх літературних творів у дітей старшого дошкільного віку для підведення їх до засвоєння мовленнєвого поняття «висловлювання-текст» й усвідомлення його істотних ознак на основі аналізу психолого-педагогічних джерел.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діти дошкільного віку, говорячи, слухаючи і сприймаючи, здебільшого орієнтуються лише на смисл. Випереджаючий розвиток смислу щодо говоріння дитини підкреслювали вчені М. Жинкін, Т. Ушакова. Зазвичай, дошкільники не звертають уваги на те, за допомогою яких мовних засобів здійснюється мовленнєвий процес. Зміст (що саме спливає в уяві завдяки сказаному чи почутому) відіграє головне значення в мовленні дітей. Висловлюючись, вони діють не з мовними засобами (мовними одиницями), а з образами предметів, явищ та їх зв'язків, перебігом подій, тобто з уявленнями про дійсність в усіх її проявах.

Н. Крушевський зазначав, що в результаті тривалого вживання слово з'єднується в таку нерозривну пару з уявленням про річ, що стає власним і повним її знаком, набуває здатності усякий раз збуджувати в розумі уявлення про речі з усіма їх ознаками [6].

Оскільки дошкільники легше сприймають смислові ознаки мовлення, аніж засвоюють його одиниці та їх істотні ознаки,

важливо у дітей старшого дошкільного віку формувати знання про композиційну структуру художнього твору, що, на нашу думку, сприятиме розвитку мовленнєвих умінь виділяти частини (початок, основна частина, закінчення) казки, оповідання і дасть змогу практично підвести дітей до розуміння поняття «висловлювання-текст» та усвідомити його істотні ознаки.

Базовий компонент дошкільної освіти орієнтує на активну позицію дитини в процесі опанування мовленнєвими вміннями та навичками. Адже робота з орієнтування в мовних явищах підводить дошкільника до формування елементарних мовних узагальнень, що на лексичному рівні виявляються в поглибленому розумінні семантики слів, на рівні зв'язного розгорнутого висловлювання (тексту) – в умінні складати самостійне зв'язне висловлювання послідовно, логічно, виразно, граматично правильно. Документ визначає основні завдання щодо оволодіння та розвитку в дітей мовленнєвих умінь: оволодіння різними типами розповіді (опис, повідомлення, міркування) на основі елементарних уявлень про структуру, функціональне призначення тексту, засобів виразності; формування самостійного зв'язного висловлювання: цілісності, змістовності, логічної послідовності, образності, креативності; навчання дітей переказу текстів [1].

У результаті проведення експериментального дослідження було з'ясовано, що діти старшого дошкільного віку мають поверхові, неточні уявлення про зазначене поняття, хоча постійно чують його від вихователів і дорослих, наприклад, вихователь говорить: «у тексті казки ми зустрічаємося з різними словами...»; «у книзі надруковано текст оповідання...»; «як висловився герой казки...»; «...висловлювання є вірним...»; «...ми прослухали зв'язне висловлювання...»; «...потрібно висловитися зв'язно...» тощо. Сприймаючи почутті поняття, які повсякчас вживає у своєму мовленні вихователь, діти часто не розуміють їх значення. Їхній мовленнєвий досвід і сукупність знань про мову часто недостатні, щоб самостійно зрозуміти, розтлумачити для себе значення мовних понять, терміни яких вживає вихователь. Дошкільники не в змозі самостійно виділити та встановити для себе параметри почутих мовних одиниць. Крім того, вони у власному висловлюванні починають вживати ці слова-терміни на основі життєвого мовного досвіду, не усвідомлюючи до кінця їх значення. Про це свідчили відповіді на запитання, як старші дошкільники розуміють, що таке текст: «Це багато слів», «Тексти – це книжки», «У журналі»,

«Текст – це текст», «Це коли багато слів і речень пишеться», «Текст у телефоні треба читати», «Це казки», «У мультиках текст ... тоже кажуть» тощо.

Ми вважаємо, що чим вищий рівень знань дитини про композиційну структуру художнього твору, тим більшою мірою вона орієнтується у змісті твору, завдяки цьому може визначати його частини (зачин, основна частина, кінцівка) і, як наслідок, швидше усвідомлювати суттєві ознаки мовного поняття «висловлювання-текст». Підводячи дітей старшого дошкільного віку до усвідомлення мовленнєвого поняття «текст», надавали великого значення формуванню знань про композиційну структуру художнього твору – казки і оповідання.

Було визначено етапи роботи з правильного усвідомлення мовленнєвого поняття «текст». На першому етапі у дітей необхідно формувати вміння виокремлювати структурні частини тексту, у процесі розвивальної роботи пояснювати, що коли автор твору про щось повідомляє, то на початку ніби готує співбесідника до того, про що далі піде мова, наприклад, «Якось серед зими...», «Одного разу ...». Це – початок оповідання. У середній частині тексту оповідання розповідається про головне, про що автор хотів повідомити (що відбувається з персонажами, показується перебіг подій). Закінчується оповідання так, щоб усім стало зрозуміло: мовець сказав усе, що хотів розповісти. Це – кінцівка: наприклад, «... зрозуміло, взимку білочка не голодуватиме»; «Так я відпочивала влітку в бабусі» тощо.

Аналіз твору здійснюємо за завданнями: прослуховування тексту; визначення початку, середньої частини, кінцівки; пояснення, чому саме так виділені частини тексту; складання власного висловлювання (розповіді, казки) та визначення його частин. Працюючи з дітьми, треба використовувати нескладні тексти оповідань: «Червоний кавун» В. Вовка, «Як птахи готуються до зими», «Мильна бульбашка» В. Сухомлинського, «Голуби» О. Журливої, «Лелеки» М. Познанської, «Зайченята» О. Кононенко, «Дивна ялинка» А. Камінчука та ін.

Дітей у старшому дошкільному віці ознайомили з новими чарівними, соціально-побутовими та казками про тварин. Поряд із навчанням сприймати різні виразні засоби казки (фантастичні перетворення, чарівні речі, іносказання, афористичність мови) звертали увагу дітей, що у кожній казці є зачини, основна частина і кінцівка. Старші дошкільники знали напам'ять кілька зачинів, наприклад, «Жили собі та були собі...», «В якомусь царстві, у якомусь государстві...», «Було це дуже давно...», кінці-

вок, наприклад, «Ось і казочці кінець...», «І я там був, мед вино пив...», «Стали жити-поживати, добра наживати», і самостійно розповідали у вільний час зміст знайомих казок, переказували їх за ілюстраціями та уривками з тексту казки.

Важливу роль у наданні знань про композиційну будову казки і оповідання відіграє використання інсценування та драматизації у навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу. У старшому дошкільному віці закладається психологічна основа для такої діяльності. Розвиваються уява і фантазія, творче мислення, виховується допитливість, активність, ініціатива, формуються вміння спостерігати й аналізувати мовні явища, проводити порівняння, узагальнювати факти, робити висновки, практично оцінювати діяльність та вміння, здійснювати структурно-композиційний аналіз художніх творів. Розвиток умінь і навичок у дітей старшого дошкільного віку робити структурний аналіз художніх творів, невіддільний від навчання драматизації творів художньої літератури та інсценування у дошкільному навчальному закладі.

Щоб підкреслити важливість смислового зв'язку між частинами казки чи оповідання, дітям доцільно пропонувати тексти, в яких відсутній смисловий зв'язок між частинами синтаксичної структури. Коли старшим дошкільникам читають оповідання чи казку, де частини – початок, середня частина й кінцівка – переставлені місцями, стає не зовсім зрозуміло, що діється між персонажами і діти відразу починають аналізувати прослухане: «Так не буває, щоб спочатку Вовк з'їв Червону Шапочку, а потім вона прийшла до бабусі...»; «У казці не так, спочатку Колобка спекли, а потім він покотився по доріжці...». Якщо переставити частини казки місцями, перебудувати її інакше – правильно, то можна довідатись про все і зрозуміти смисл. Після спостережень над неправильно перебудованою казкою діти аналізували її, виділяли смислові частини й встановлювали їх смисловий зв'язок та смислову закінченість, а також цілісність. Щоб яскравіше підкреслити дітям важливість смислового зв'язку між частинами твору, наводили приклад, де показано відсутність однієї його смислової частини.

Для закріплення умінь у дітей старшого дошкільного віку виокремлювати частини тексту та встановлювати смисловий зв'язок між ними – смислову цілісність доцільно на заняттях із розвитку мовлення та в повсякденному житті використовувати дидактичні ігри: «Впізнай текст»; «Де текст, а де ні», «Речення, що заблудилися в тексті» тощо.

За допомогою розроблених розвивальних вправ доносили до свідомості дітей думку про те, що всі частини висловлювання в розповіді, оповіданні, казці мають бути розміщеними в певному порядку. Порушення послідовності зумовлює відсутність логічного зв'язку, смислової послідовності і, зрештою, цілісності, а отже, і незрозуміння слухачами висловлювання-тексту. Кожна частина доповнює наступну чимось новим, додає інформацію про те, що ми дізналися з попередньої. Таким чином, усі складові частини одного висловлювання разом допомагають зрозуміти, про що розповідається.

Наступний крок підведення дітей старшого дошкільного віку до формування уявлення про висловлювання-текст – проведення роботи з визначення теми прослуханого тексту та придумування заголовка до нього. Для цього діти мають зрозуміти, що кожен текст має свою тему – те основне, про що розповідають усі його речення. Навіть у різних текстах може бути одна тема, наприклад, про тварин, птахів, професії дорослих, добро і зло та ін. У роботі з дітьми використовували твори художньої літератури різних жанрів: вірш «Білочка» (К. Перелісна), оповідання «Білка запасається на зиму» (Г. Скребицький, В. Чапліна). Прослухавши вірш і оповідання, та з'ясувавши, про кого розповідається у текстах, з дітьми з'ясуємо, що в обох текстах розповідається про білочку. Обидва тексти розкривають одну тему. Тему тексту часто розкриває його заголовок. За заголовком можна довідатися, про що йтиметься у вірші, оповіданні, казці, тобто на яку вони тему.

На третьому етапі розвивали у дітей старшого дошкільного віку здатність розрізняти різні види текстів. У педагогічній теорії й практиці найбільш поширеним є поділ навчальних текстів на три типи (опис, розповідь, міркування). Важливо зазначити, що до навчального тексту ставляться певні вимоги. Він має бути достатньо інформативним, а його мовна і синтаксична структура відповідати віковим можливостям дітей. Зміст тексту має бути мотиваційно-стимулюючим для підтримки інтересу дітей, а логічна структура доступна їхньому сприйманню.

Для того щоб висловлювати свої думки і почуття, людина використовує слова, поєднує їх між собою, утворюючи речення, а поєднанням речень будує зв'язні висловлювання (текст). Функціонально-смісловні типи висловлювань, які доступні старшим дошкільникам: це тексти-розповіді, тексти-описи, тексти-міркування. Результативність читання навчального тексту

безпосередньо пов'язана з його розумінням. Саме розуміння тексту є центральним завданням у його опрацюванні з дітьми.

Діти 5–6-річного віку на заняттях із навчання зв'язного мовлення знайомляться з різними типами висловлювань. За зразком вихователя діти вчаться складати розповіді, ознайомлюються зі структурою побудови опису, основною рисою якого є виділення характерних ознак предметів, а тому важливо вміти знаходити для опису точні слова і вирази та знати особливості його побудови.

Після складання опису варто звернути увагу дітей, якщо його записати, то матимемо текст-опис. Для закріплення умінь складання тексту-опису треба пропонувати дітям слухати різні типи висловлювань і серед них впізнавати текст-опис на слух.

Розповідь передбачає передачу за допомогою мовлення просторових і часових подій, що визначається об'єднанням окремих фраз у цілісне висловлювання. Характерною особливістю розповіді є послідовне викладення подій, які висвітлюються одна за одною. Для закріплення роботи з розрізнення тексту-опису, тексту-розповіді доцільно проводити дидактичну гру «Впізнай, текст-розповідь». Гра дає змогу закріпити вміння дітей розпізнавати на слух текст-розповідь, розвивати мовне чуття, увагу, витримку, рефлексію мовлення.

Найважчим із розрізнення типів текстів є виокремлення дошкільниками текстів-міркувань. Для реалізації цього завдання в дошкільному закладі проводили роботу з формуванням умінь дітей правильно будувати висловлювання-міркування. Міркування завжди відповідає на запитання «чому?», містить тему, аргумент і висновок. Наприклад, чому хлопчик вирішив зробити годівницю? Чому тобі подобається ходити до дитячого садка?

Навівши приклад, вихователь пояснює дітям, що після запису висловлювання-міркування ми маємо текст-міркування. Для закріплення умінь дітей виділяти текст-міркування із різних типів висловлювань вихователь проводить вправління дошкільників на впізнавання текстів-міркувань із подальшими поясненнями дітей, чому вони вважають прослуханий текст саме міркуванням.

Узагальнюючи роботу з визначення різних типів текстів із дітьми 5–6 року життя, пропонується проводити дидактичні ігри: «Впізнай текст-опис», «Відгадай, текст-розповідь, текст-міркування».

Як показали дослідження, засвоєння особливостей композиційної структури побудови текстів-описів, текстів-розповідей, текстів-міркувань є найважливішим

моментом у процесі усвідомлення старшими дошкільниками поняття «висловлювання-текст» та різних типів мовлення.

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, важливе місце в роботі з дітьми старшого дошкільного віку в період мовно-мовленнєвої підготовки до навчання в школі посідає формування наукових основ мовленнєвого поняття висловлювання-текст. Якість усних зв'язних висловлювань дітей залежить від ступеня їхнього інтелектуального розвитку. Смісловий аналіз із дітьми старшого дошкільного віку композиції художніх творів (казки, оповідання), які характеризуються зв'язністю, послідовністю викладу думки, дає змогу говорити про необхідність реалізації спеціальної корекційної роботи з розвитку уявлень у 5–6-річних дітей про висловлювання-текст як мовленнєве поняття у такій послідовності: введення в словник дітей старшого дошкільного віку поняття «висловлювання-текст», ознайомлюючи з його істотними ознаками; визначення та виокремлення структурних частини висловлювання-тексту (початок, основна частина, кінцівка); визначення теми прослуханого тексту; придумування заголовка до тексту-висловлювання; розрізнення й складання різних видів текстів (текст-опис, текст-розповідь, текст-міркування).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. К.: Видавництво, 2017. 26 с.
2. Богуш А.М. Речевая подготовка детей к школе. К.: Рад. шк., 1984. 176 с.
3. Выготский Л.С. Исследование развития научных понятий в детском возрасте. Собр. соч.: В 6 т. М.: Педагогика, 1982. Т. 2. 504 с.
4. Гальперин П.Я. О Формировании чувственных образов и понятий: Материалы совещания по психологии (1–6 июля 1955 г.). М., 1957. С. 14–15.
5. Крутий К.Л. Перспективно-календарне планування занять із навчанням мови і розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Запоріжжя: ТОВ «ЛПМ» ЛТД, 2005. 192 с.
6. Крушевский Н.В. Очерк науки о языке / Н.В. Крушевский. Казань: Тип. ун-та, 1883. 151 с.
7. Ладыженская Т.А. Живое слово: Устная речь как средство и предмет обучения. М.: Педагогика, 1986. 127 с.
8. Леонтьев А.А. Психолингвистические единицы и порождение речевого высказывания. М.: Наука, 1969. 307 с.
9. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку: Монографія / Л.О. Калмикова, Н.В. Харченко, С.Д. Дем'яненко, Л.А. Порядченко; За заг. ред. Л.О. Калмикової. К.: Вид-во «ПП Медведєв», 2007. 304 с.
10. Словник-довідник з української лінгводидактики: Навчальний посібник / За ред. М. Пентилюк. К.: Ленвіт, 2003. 320 с.

УДК 159.9.019.4:37.011.3-051

КОПІНГ-ПОВЕДІНКА В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА

Дудка А.І., аспірант кафедри психології

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

У статті представлено теоретичні аспекти проблеми копінг-поведінки педагога у професійній діяльності; охарактеризовано основні стилі копінг-поведінки та представлено аналіз чинників, що впливають на вибір педагогом стратегій копіngu.

Ключові слова: *копінг-поведінка, копінг-ресурси, копінг-стратегії, копінг-механізми, копінг-компетенція, емоційне вигорання, когнітивні ресурси, професійний стрес, стресостійкість.*

В статье представлены теоретические аспекты проблемы копинг-поведения педагога в профессиональной деятельности; охарактеризованы основные стили копинг-поведения и представлен анализ факторов, влияющих на выбор педагогом стратегий копинга.

Ключевые слова: *копинг-поведение, копинг-ресурсы, копинг-стратегии, копинг-механизмы, копинг-компетентность, эмоциональное выгорание, когнитивные ресурсы, профессиональный стресс, стрессоустойчивость.*

Dudka A.I. COPYING BEHAVIOR IN PROFESSIONAL ACTIVITIES OF TEACHERS

The article presents theoretical aspects of the problem of coping behavior of teachers in their professional activity; describes the main types of coping behavior, and presents an analysis of factors influencing the choice of coping strategies by teachers.

Key words: *coping behavior, coping resources, coping strategies, coping mechanisms, coping competence, emotional burnout, cognitive resources, professional stress, stress-resistance.*